

פניני חשוקי חמד

מאצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. וראש כולל 'בית דוד' חולון

למה רק במוסף של ראש חודש אומרים 'ובשירי דוד הנשמעים בעירך'

השירה (לא-כב)
שאלה

בתפילת מוסף של ראש חודש אנו אומרים: 'ובעבודת בית המקדש נשמח כולנו, ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך האמורים לפני מזבחך'. וצריך ביאור, מדוע אין מזכירים זאת בכל שבת ומועד [ואף לא בשבת ר"ח], שגם בהם היתה שירה על הקרבן?

תשובה

בתשובת הבנין שלמה (סימן כא) כתב לבאר בשם רבו ר' יעקב באריט, דבכלל שירי דוד הנשמעים בעירך, הוי נמי כלי שיר, וכדכתיב בקרא (דה"י ב כט כז) 'ובעת החל העולה וגו', ועיי כלי דויד מלך ישראל', הרי דבכלל שירי דוד הוה כלים, וגם מדוקדק בנוסח הנשמעים בעירך, דקול השיר היה נשמע מפני כלי השיר בכל העיר. וא"כ לא שייך לתקן נוסח זה בשאר שבתות ומועדים, שאסורים בכלי שיר למייד דעיקר שירה בפה. ואע"פ שלהלכה קי"ל דעיקר שירה בכלי ודוחה שבת, מ"מ כיון שיש מ"ד דאינה דוחה שבת, לא רצו רבותינו מסדרי התפילה לתקן נוסח שאינו מוסכם לכו"ע. ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל (בהערות לסוכה דף נא ע"א) אמר ליישב, ששבות של נגינה בכלי שיר הוה בגדר מלאכה, ולהירושלמי הוי מלאכה דאורייתא, ואם כן, אפילו לדידן דהוה שבות דרבנן, הוה מסוג המלאכות דלא אמרינן בהו אין שבות במקדש והותר הדבר לגמרי, אלא הוי בגדר דחוויה, כיון דעבודה היא ועבודה דוחה שבת. וא"כ מסתבר שלא התירו כלי שיר אלא מה שמוכרחים לעבודה ולא יותר, ואע"פ שלעולם היו עושים ביותר, מ"מ בשבת ויו"ט לא הותר אלא מה שצריך.

ואיתא בערכין (דף י ע"א) אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה, אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר וכו', ועל פי הנ"ל בשבת ויו"ט לא היו מנגנים ביותר משנים, כיון דהוי דחוויה ואין היתר יותר.

ומסתברא מילתא, שכל הנוסח בתפילה 'הנשמעים בעירך' שהיה נשמע בכל העיר עד יריחו, זה כשהיה בכל כוחו, דהיינו ב"יב חלילים וכד', אבל בשבת ויו"ט שהיו מצמצמים לכדי הצורך לא שייך האי נוסח, ומשום כך לא תקנוהו.

וסיים מו"ח זצ"ל, שכל זה דוקא למייד עיקר שירה בפה, אך

למייד עיקר שירה בכלי, ודאי שאין כאן שום איסור ודחיה אלא הותרה, ועבדינן כל מה שהרגילות למיעבד כיון דהוה חלק מהעבודה.

והנה, שנינו בעירובין דף קב ע"ב 'קושרין נימא במקדש'. ופרש"י 'נימא כינור של שיר הלויים לקרבן, אם נפסקה בשבת. ובגמרא מפרש טעמא, דקסבר מכשירי מצוה שלא היה יכול לעשותן מאתמול, דהא היום נפסקה, דוחה את השבת'. ובערכין (דף יג ע"א) תנן: 'אין פוחתין מתשעה כינורות ומוסיפין עד עולם'.

ונראה לאור דברי מו"ח זצ"ל, שלמייד עיקר שירה בפה, אם נימא הכינור התשיעי נפסקה, יהיה ניתן לתקנה, אך אם יש כבר תשעה כינורות, אין לתקן כינורות נוספים, כי השיר על הקרבן הוי בגדר דחיה. אך למייד עיקר שירה בפה יהיה מותר לתקן עוד כינורות מעבר לתשעה. (ח"ח עירובין קב:)

קיבל זהב לא חוקי לשמירה ונגנב, האם קבלת השמירה היתה בטעות

ז"ה (כט-טז)
שאלה

ראובן הפקיד אצל שכנו שמעון חבילת זהב, ועבור השמירה נתן לו צמיד זהב. והנה פתחו זרים את הדלת, וגנבו את הזהב. ולכאורה חייב שמעון לשלם את כל מחיר הזהב לראובן, שהרי הוא שומר שכר, וחייב בגניבה. אך כשהרב שאל את ראובן על שום מה לא הפקדת את מטמון הזהב בכספת בבנק, השיב ראובן שהזהב היה לא חוקי, משום שלא שולם עליו מס, ואם יתפסוהו ילך למאסר, ומשום כך גם לבטחו לא ניתן, ולכן הפקידו אצל שמעון שהוא אדם פרטי. האם יכול שמעון לטעון שקבלת השמירה היא בטעות, ואילו היה יודע שאינו חוקי לא היה מקבלו לביתו?

תשובה

בכעין שאלה זו דן המהרי"ק (שורש קנה) בדבר ראובן ששלח עם שמעון ספר שלא שולם עליו מכס, וראובן אמר לשמעון שאם ימכרנו ביותר מל"ד דוקטי, יהיה המותר לשמעון, ונעשה עליו שומר שכר, והמוכסים העלילו עליו ונטלו את הספר, וטוען שמעון שאלמלא שאמר לו ראובן שלא שלמו מס על הספר, לא היה מטפל בו להוליכו, וכעין המבואר בפרק הכונס דף סב ע"א אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה, ואמר לה היזהרי בו של כסף הוא, פשעה בו משלמת של כסף, דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי, דפורע מכס לא קבילי עלי. אלא אפילו מהוצאות שנתגלגלו שלא

מחמת חיוב המכס, נפטר שמעון, כיון שבטעות היתה קבלת השמירה של שמעון. וראיה מב"ק דף מ ע"א שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד, בעלים משלמים חצי נזק ושואל משלם חצי נזק. ופריך עלה ולימא ליה תורא שאילי, אריא לא שאילי, ומשני כגון שהכיר בו שהוא נגחן, והדר פריך ונימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי? ומשני משום דאמר ליה, סוף סוף אי תם הוי פלגא נזקא בעית שלומי, הכא נמי ישלם פלגא נזקא. ומדהוצרך להעמידה כגון שהכיר בו שהוא נגחן, ולא סגי ליה במאי דמשני בסוף, דסוף סוף כי תם הוה לאו פלגא נזקא בעית שלומי, משמע דאי לא הכיר בו שהוא נגחן, אפילו מפלגא נזקא הוי מיפטר, משום דאמר תורא קבילי עלי, ופרש"י, אריא לא קבילי עלי, נטירותא דאריא לא קבילי עלי, הכא נמי מצי שמעון למימר נטירותא דמחייב מכס לא קבילי עלי וכדפרשתי, עכ"ל המהרי"ק.

והנה המחנה אפרים (הלכות שומרים סימן יג) דן היכא דהפקיד אצל חברו מטבעות פסולים, שיש סכנה למי שנמצאים בידו, מי מצי לומר הנפקד, אילו הייתי יודע שהיו בכיס זה מעות פסולים, לא הייתי מקבלם, והוי קבלה בטעות, כמו שנראה מדברי המהרי"ק הנ"ל. וכתב המחנה אפרים על ראיית המהרי"ק: לא הכרתי ראייתו, דהתם היינו טעמא משום דמצי אמר ליה אי תם הוה, לא הוה נגחן כמו שפרש"י ז"ל, אבל כדי לאיפטורי לזה מדין שמירה אם נאבד השור, עדיין ליכא ראייה וכו'. כלומר, המחנה אפרים ס"ל שאפשר לטעון שהקבלה היתה בטעות, רק לגבי מה שמפסיד בגלל המום, לדוגמא כשיצטרך לשלם בגלל כך שהשור הזיק, יכול השומר לטעון לא ידעתי שהשור מועד ונוגח. אבל כשהשור נאבד, לא מצינו שהשומר יוכל לטעון מקח טעות על השמירה, ואילו הייתי יודע שהוא מועד או שהמעות מזוייפים לא הייתי מקבלם לשמירה, ולכן לא אשלם על האבידה או הגניבה, מאחר והטעות אינה סיבה להפסד ולגניבה שאירעה, ולכן חייב לשלם.

עוד יעוין באור שמח (פ"ד מנזקי ממון הי"א) שהביא את דברי המחנה אפרים, ודחה את ראיותיו, והעלה למעשה כדברי המהרי"ק, וז"ל: העיקר, כיון שאילו ידע שהוא נגחן לא היה רוצה שהשור יהיה ברשותו שמא יזיק, הוי כאילו מסרו הבעלים לו שלא ברשות, לכן נשאר החיוב על הבעלים, ופטור השומר אף אם הוזק, וכדברירנא, דהוי כמו דהוא תחת יד הבעלים, וכל שכן במטבעות פסולים, דאיכא סכנה להמחזיקן, כל שכן דאין לו דין שומר כלל, ולכן אף אם נאבדו פטור, אע"ג דלא בא החיוב מחמת הסכנה, כיון דבעת קבלתו לא נעשה שומר, שקבלתו בטעות, שאילו ידע

לא היה מקבלם ברשותו, וכהמהרי"ק שהביא המחנ"א, עכ"ל.

לסיכום: בענינו לכאורה יש מקום לחייב את שומר הזהב לפי דברי המחנה אפרים משום שהזהב בלי המכס אינה סיבה לגניבה. ומאידך לפי האור שמח והמהרי"ק לכאורה השומר פטור כי יש כאן קבלת שמירה בטעות. אך יש מקום לומר דיש קשר בין הזהב המוברח לגניבה, דיתכן דמשום שהיה בלי רשיון הממשלה לכן נסחר הוא בשוק הלא חוקי, ועל ידי אנשי דלא מעלי, שיתכן שידם היתה בגניבה הזו ולכן יתכן דלכו"ע פטור השומר מלשלם, וצ"ע. (ח"ח ב"ק סב.)

האם מותר לכתוב ברית ערים תואמות עם גויים

בברית (כט-יא)
שאלה

מפעם לפעם מתפרסמות בעיתונים על "ברית ערים תאומות" הנערכות בין ערים בארץ ישראל לערים של גויים בחוץ לארץ, ויש לדון האם מותר לכתוב עמם ברית?

תשובה

נאמר בתוס' ביבמות דף כג ע"א (ד"ה ההוא): וא"ת והיכי כרת ברית שלמה עם חירם מלך צור דכתיב ויכרתו ברית שניהם, והכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם. ותירצו תוס': א. שמא לא אסר אלא כריתת ברית לשם עבודת כוכבים. ב. או שמא חירם מלך צור גר תושב היה. ג. ועוד נ"ל דלא מיתסר כריתת ברית אלא דוקא בשבעה אומות, יעו"ש.

לאור זאת כיון שהברית הנערכת בין הערים בימינו, איננה לשם עבודת כוכבים, ואיננה עם שבעה עממין, מותר לפי התירוצ הראשון והאחרון, אבל עדיין נשאר אסור לפי התירוצ השני, דכאשר המלך אינו גר תושב, אלא גוי אסור לכתוב עמו ברית, ואם כן אולי בענינו אסור.

ועוד נתחדש מהתירוצ השני, דאפילו אם כל תושבי אותה העיר הם גויים, מספיק שהמלך הוא גר תושב, כדי להתיר לכתוב עמם ברית. ויעוין מה שדן בציץ אליעזר (חט"ו סימן מח) בדין זה של כריתת ברית עם גויים.

והנה בענינו, אין זה ממש כריתת ברית, אלא הסכם של חילופי מידע ותמיכה הדדיים, ומעיקר הדין נראה שמותר, מכל מקום מכיון שכריתת ברית עם גויים אסורה, אין זה ראוי לקרוא להסכמים אלו 'ברית ערים תאומות' אם ראש העיר אינו יהודי או גר תושב, אלא יקראו לזה הסכם חילופי מידע הדדיים וכדומה. (ח"ח יבמות כג.)